

ט. הסתייעות הרש"ש בתוספתא

כבר ראינו בסוף הפרק השלישי שהרש"ש מעיר על טעויות סופר ואף מגיה את נוסח התוספתא וילנא ראם תר"א עם הגהות הגר"א. מכמה מקומות בהגהותיו עולה שעמדו לפניו עוד שתי מהדורות של התוספתא. במקום אחד, התלמוד מביא ברייתא העוסקת בדיני שיני מנעולים המכונים "חפי פותחת". וזה לשונה:⁴⁹⁶

תנו רבנן: חפי פותחת טהורין. קבען בפותחת - טמאין. ושל גל, אף על פי שחיברן בדלת וקבען במסמרים - טהורין, שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע.

הרש"ש אומר שהתוספתא בכלים היא המקור לברייתא ודן בשתי גרסאות נוספות של התוספתא:⁴⁹⁷

ת"ר חפי פותחת כו' הוא בתוספתא דכלים ב"מ [=בבא מציעא] פ"ג ובתוס' [=ובתוספתא] שעם פי' ז"ז [=זר זהב] הגי' ושבגל אפי' קבען בפותחת כו' (ובתוס' הנדפסת אחר האלפסי הגירסא משובשת) ולגי' זו מוכח שלא כפי' התוד"ה חפו בסופו ע"ש במהר"ם אך נראה דעפ"י הגהת ז"ז נדפסה כן וכ"נ שהיה גי' רש"י כאן.

הרש"ש מסתמך על גרסת התוספתא כפי שהובאה בספר "טהרת הקודש" עם פירוש זר זהב לגר"א על סדר טהרות: "חפי פותחת טהורין. קבען בפותחת טמאין. שבגל אפילו קבען בפותחת ונתן בדלת טהורין", כנוסח הרש"ש. הרש"ש מסתייע גם בתוספתא שבהלכות רב אלפס, כנראה התוספתא שבריי"ף מהדורת וילנא-הוראדנא תקצ"ה, שהנוסח בה שונה מנוסח התוספתא בספר "טהרת הקודש". וזה לשונה: "אפילו (בגיליון מופיע צ"ל חפי) פותחת טהורים נתן בפתיחת טמאין שבגל ושאפילו הן בכלי טמאין", ולפי הרש"ש צ"ל: "שבגל אפילו קבען בפותחת".

מכאן שהרש"ש משתמש בשלוש מהדורות של התוספתא: וילנא ראם תר"א עם הגהות הגר"א, התוספתא שבריי"ף מהדורת וילנא-הוראדנא תקצ"ה והתוספתא שבספר "טהרת הקודש". כמו כן הוא משתמש בתלמוד ירושלמי סדר מועד, מהדורת דסוי תק"ג.⁴⁹⁸

י. סיכום

קלויזנר כותב שהרש"ש מגיה את מהדורת התלמוד של וילנא תרי"ט, ואף חוקרים אחרים שיערו בכמה מקומות שלפני הרש"ש עמדו מהדורות אחרות, כגון סלאויטא. ואולם מבדיקה מקיפה של הגהות הרש"ש לכלל מסכתות התלמוד, עולה שבכל מסכתות הש"ס הגיה הרש"ש את מהדורת וילנא-הוראדנא תקצ"ה. רק במסכת עירובין אפשר שהגיה גם את מהדורת וילנא תרי"ט. זיהוי מהדורות התלמוד של הרש"ש נסמך על ארבע הוכחות:

א. הרש"ש מזכיר במקום אחד את ד"ו ומצינו שמבחינה טיפוגרפית מתאימה הפניה זו לדפוס וילנא תקצ"ה.

⁴⁹⁶ שבת פא ע"א.

⁴⁹⁷ שבת פא ע"א, ת"ר חפי; שם נט ע"א, תוד"ה אלא. במקום אחר הרש"ש מסביר את פשר השם "כלים ב"מ" בעובדה שתוספתא כלים הייתה תחילה מסכת אחת בת שלושים פרקים, וחולקה לשלושה שערים, כשם שחולקה מסכת נזיקין לשלוש בבות. ראה: ברכות כ ע"א, רש"י ד"ה בניזיקין.

⁴⁹⁸ שבת עג ע"א, במשנה.

ב. הרש"ש מזכיר שמות חיבורים וחכמים, כגון גליון הש"ס ור' אלעזר לנדא, שהופיעו לראשונה במהדורת וילנא תקצ"ה.

ג. בכמה מקרים מתאים נוסח הדיבורים המתחילים של רש"י ושל תוספות ברש"ש לנוסח הדיבורים המתחילים בוילנא תקצ"ה, ולא לזה שבמהדורת וילנא תרי"ט או וילנא תר"ם או לדפוסים אחרים.

ד. במקרים רבים, הטקסט המוצע בהגהות זהה לנוסח מהדורת וילנא תר"ם ואף וילנא תרי"ט ודפוסים מאוחרים אחרים, מהם שהוצעו על ידי חוקרים כדפוסים שעמדו לפניו.

זיהוי מהדורות הרש"ש מסייע לנו להסביר מקרים רבים, תמוהים לכאורה, שבהם זהה נוסח ההגהות לנוסח מהדורת וילנא תר"ם.

נוסף על כך, ראינו **שבכמה מסכתות**, כגון שבת ונדרים, **עמדו לפניו מהדורות נוספות**, מאוחרות יחסית, שלא עלה בידנו לזהותן, והוא נסתייע בהן לצורך הגהותיו, אף על פי שלא הגיה אותן. נוסף על אלה, הרש"ש מסתייע בדפוסים ישנים של התלמוד, כגון דיהרנפורט תק"ס ופרנקפורט ת"ף, בדרך כלל כחיזוק להגהתו מסברה או כמקור נוסף על גרסת פרשן התלמוד או השולחן ערוך לתיקון נוסח התלמוד והפרשנים. נוסף על זה, ראינו שעמדו לפניו דפוסים משניות ותוספתא, והוא הגיה אותן ונסתייע בהן לצורך הגהותיו.